

Aynurə Əliyeva

*F.Köçəri adına
Respublika Uşaq
Kitabxanasının
metodisti*

Bu gün biz milli-azadlıq tariximiz barədə iftixar doğuracaq çoxlu məlumatlara malikik. Lakin bir zamanlar bu tarixin kiçik bir səhifəsindən belə xəbərsiz olduğumuzu gənc nəsillə həç ağılına belə getirmir. Bəli, dünyaya dəyişir, zamanın hökmü ilə bağlı qapılar açılır. Unudulmuş tariximiz aydınlaşır. Bir zamanlar qaranlıqlar içərisində olmuş keçmişin məhrumiyət dolu hadisələri bu gün müstəqil respublikamızın şanlı tarixinə çevrilir. Məhz bu tarix bizi öyrədir, özümüzü daha da dərinləndirərək ötməyə səsləyir.

Biz iftixar ediləcək Azərbaycan tarixini yaratmış onlarca böyük nümayəndələrini bu gün minnətdarlıq hissi ilə yad edirik. Nə qədər təəssüflü olsa da, demək lazımdır ki, milli ictimai fikir tariximizin iftixar doğuracaq belə şəxslərinin heç də hamısını yad edə bilməmişik. Belə şəxsiyyətlər isə olduqca çoxdur. Bu şəxslərdən biri, XX əsrin əvvəlləri və sovet hakimiyyətinin ilk illərində yaşamış, həyatını, xalqının milli azadlığı uğrunda mübarizəyə qurban vermiş vətənpərvər şair, publisist və ədəbiyyatşünas alim Əliabbas Müznib Mütəllibzadədir.

Əliabbas Müznibin həyat tarixçəsi XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan xalqını ibrətamiz hadisələrindən biridir. Şairin hələ yüz ilə yaxın tarixin ibrətamizliyi barədə yazdığı aşağıdakı misallar bu gün onun özünə nə qədər də aiddir:

Cahanda hər kəsin rəhnümasıdır tarix, Əsiri-zülmət-qəhrin ziyasıdır tarix, Höquqi səlb olunan millətin bu gün mənə, Hünərli, qüvvəli tək bi xudasıdır tarix.

1883-cü ildə Bakıda doğulub. Ədəbiyyatda Müznib təxəllüsü ilə tanınan müəllifin əsl adı və soyadı Əliabbas Mütəllibzadədir. Müznib də bir çox yazıçı və şair çağdaşları kimi ədəbiyyat və mətbuat aləminə 1905-ci ilin Rus qiyamından sonra gəlmiş və iti qələm, üsyankar ruhu, milliyyətçi və türkçü inancını ilə, qısa zamanda ədəbi dairələrdə böyük maraqlıdır. O, ilk əvvəl, mollaxanada təhsil almış, bir müddət də rus-tatar (Azərbaycan) məktəbində davam etmişdir. Fars və rus dillərinə, Türk tarixinə dair geniş məlumatlarını şəxsi oxuma yolu ilə əldə etmiş və bu mövzularda dövrünün məlumatlı şəxsiyyətlərindən biri kimi tanınmışdır.

İlk şeirlərini 1907-ci ildən başlayaraq "Təzə Həyat", "İttifaq", "Zənbur" kimi qəzet və jurnallarda nəşr etdirən Əliabbas Müznib, qısa bir müddət sonra, 1910-cu ildə "Hilal" adlı bir qəzet nəşr etdirmiş; həddindən artıq tənqidçi ruhu və ifşaçılığı ilə diqqəti çəkən bu qəzetin ilk sayı hələ mətbuatda iken müsadirə olunmuşdur. Buna səbəb Müznibin "Hökumət, ah bir insan yeyən qurd, nə pul qoyar nə bir yurd" misraları ilə başlayan

şeyri olmuşdur. Rəsmi dairələrdən icazəsiz nəşr etdiyi ikinci sayda isə, Müznib milli gəncliyi, öz haqqını tələb etməməsi baxımından günahlandıraraq belə yazmışdır: "Namusu qatı, qarət etməklə qazanmaq olmaz, bəlkə hüquqi-vətən yolunda ölməklə olar.

Görürsünüzmü, ata babadan qalan torpağımız zalımın çoxluğundan bir taxta pul mənasında olmuş; bu gün səhər kark olmaqla məhv nabad olmadığımız dəxi mühəkkək olmuşdur. Əlimizdən gedən ixtiyaratm istirdadına çalışmaq sübüt oluna bilər". "Hilal" 1911-ci ilin ilk aylarında bağlanır. Şairin yayınlamağa başladığı "Şihab-sağib" dergisinin də aqibəti eyni olar. 1911-ci ildə də Müznib hökumətə istiqamətli yazılarına görə, əvvəl qısa müddət üçün həbs

ini nəşr etdikdən sonra, yəni təqiblərə məruz qalır. Az sonra isə jurnal bağlanır. **Daha sonra Müznib "Türkün səsi" adlı bir qəzet çıxartmaq fikrinə düşsə də, rəsmi dairələrdən lazım olan izni ala bilmir. 1913-1917-ci illəri arasında Müznib, milli yayım səhnəsində geniş bir şəkildə çalışır. Şair özünə əsərlərlə birlikdə Şərq və Qərb ədəbiyyatından da tərcümələr edir. Öz əsərlərindən və tərcümələrindən ibarət olan onlarla kitab yayınladır. Rus imperiyasının süqutundan sonra Müznib ədəbi və siyasi sahələrdə daha geniş fəaliyyət göstərir. 1919-cu ildə yeni Azərbaycan Cümhuriyyətinin Dövlət Marşını yazır. Respublikanın rəsmi nəşr orqanı olan "Azərbaycan" qəzetində Türkünün tarixi və məsələləri üzərinə bir ardıcıl məqalələr nəşr etdirir.**

Sovet rejimi dövründə bir

yorulmaz jurnalist, şair və ədəbiyyat mütəxəssisi Əliabbas Müznibin 27 avqust 1937-ci ildə güllələndiyi qeyd edilir.

1956-cı ildə dövlət tərəfindən günahsız olduğu etiraf edilib, ölümündən sonra bəraət edən Müznibin əsərləri hələ də tam toplanıb nəşr olunmamış, yaradıcılığı tədqiq edilməmiş-

türkist" və "panislamist" kimi məhkum edilib. Yəni Sibire göndərilmiş, 1938-ci ildə orada da vəfat etmişdir. Beləliklə, ədəbi-ictimai həyata "Müqəssir" imzası ilə atılmış Ə.Müznib ömrünü müqəssir kimi də başa vurmuşdur.

Əliabbas Müznibin həyat tarixçəsi göstərir ki, onun seç-

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Dövlət Marşını yazan şəxsiyyət

Günahsız müqəssir – Əliabbas Müznib

olunur və günahlandırılır. Daha sonra isə, çar hökuməti tərəfindən ömür boyu Sibire sürgün edilir.

Amma isyankar ruhlu şair, Sibirdə də yazmaqdan qalmayı. Burada yazmış olduğu şeirlərini Bakı mətbuatında nəşr etdirir. 1913-cü ildə Romanovlar sülaləsinin qurulmasının 300 il qeyd olunduğu sırada, Müznib də əfv olunaraq Bakıya qayıdır və yenidən mətbuat və nəşriyyat aləminə atılır. 1914-cü ildə böyük qardaşı Əbülfəz Mütəllibzadənin adına "Dirilik" adlı bir məcmuə qurur. "Müsavat" partiyasının lideri, Azərbaycan Parlamentinin ilk başçısı Məmməd Əmin Rəsulzadənin "Milli dirilik" adlı ardıcıl yazıları ilk dəfə bu jurnalın sahifələrində nəşr olunmuşdur. Azərbaycanda türkçülük fikrinin yayılmasında, Müznib və onun "Dirilik" jurnalı ətrafına yığıldığı ədəbi qüvvələr əhəmiyyətli rol oynamışdır. 1915-ci ildə Müznib bu jurnalın sahifələrində Rus imperatoru Deli Petronun Türk-Müsəlman düşmənliliyi ilə dolu "Vəsiyyət"

müddət 1920-1926-cı illər arasında Müznib yenə mətbuatda çalışır. Amma, burada ona hər zaman millətçilik sahəsində köhnə yazdıqları xatırladılır və nəhayət, 1926-cı ildə, erkən yaşda təqaüdə ayrılmağa məcbur edilir. Türkçü və milliyyətçi olduğu üçün Müznib Sovet dövründə də, Çar dövründə olduğu kimi təzyiqlər və sət reaksiyalara məruz qalır.

Heyatının 20 illini mətbuatə həsr etmiş Müznib, 1926-cı ildə 44 yaşında mətbuatdan ayrılır; siyasətdən tam uzaqlaşır və ədəbiyyat araşdırmaçılığı ilə məşğul olur. 1927-1937-ci arasında, XIX-XX əsr. Azərbaycan ədəbiyyatı klassiklərinin əsərlərindən ibarət olan on kitab yayınlayır. Bütün bu əsərləri özünə yığmış, onlara geniş ön söz, biqrafi və şərhlər əlavə etmişdir.

1937-ci ildə yenidən həbs olunan Müznib XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının bir sıra tanınmış şəxsiyyətləri kimi, milliyyətçiliklə və pantürkizmlə ölüm cəzası hökmü olundu. Son zamanlarda ortaya çıxan sənədlər,

dir.

Ə.Müznib tərcüməçilik ilə də məşğul olurdu. 1910-cu ildə "Min bir gecə" nağıllarından tərcümə etdiyi bir parçanı "Əlifleyla" adı ilə çap etdirmişdir. "Ürək yanğısı" və "Tikan kolu" əsərləri oxucularının çox sevdiyi kitablarındandır. Uzun illər ərzində topladığı el aşıqlarının, xalq söz sənətkarlarının əsərlərini 1926-cı ildə "Aşıq Pəri və müasirləri" adlı kitabda çap etdirmişdir.

Bəli, tarix ən böyük ibrət dərəsidir. Bu ibrət dərəsini Əliabbas Müznibin həyat tarixçəsində də aydın görmək olar...

"Müznib" imzası Əliabbas Mütəllib oğlu Əhmədovun ədəbi təxəllüsüdür. "Müznib" sözü ərəb dilində günahkar, müqəssir mənasındadır. Qərribə olsa da, bu imza ilə Əliabbas Mütəllibzadənin şəxsi həyatı arasında bir çox sıx bağlılıq vardır. Elə bil ki, hələ yaradıcılığının ilk çağlarında taleyin onun adına yazmış olduğu cəza hökmünü o qabaqcadan bilməmiş, buna görə də özünə belə bir ədəbi təxəllüs seçmişdir.

Əliabbas Müznib həyatı boyu öz ictimai ideyalarına görə üç dəfə müxtəlif vaxtlarda cəzaya məhkum olmuşdur. Birinci dəfə 1912-ci ildə çar hökuməti onu xalqı milli-azadlıq qiyamına çağıranlar sırasında Sibire ömürlük sürgün etmişdir. O, 1913-cü ildə Romanovlar sülaləsinin üç yüz illik yubileyi münasibəti ilə əhvi-ümumiyyəyə düşmüşdür. İkinci dəfə Əliabbas Müznib 1914-cü ildə dini-fanatizmi tənqid etməsinə görə Bakı ruhanilərindən şeyx Qəninin ölüm fitvasına məruz qalmışdır. Əliabbas Müznib üçüncü ağır cəza hökmünə 1937-ci ildə düçar olmuşdur. Lakin o, taleyin onun adına yazdığı bu cəza hökmündən yaxa qurtara bilməmiş, bir "burjua millətçisi", "pan-

miş olduğu ədəbi təxəllüs ilə mənsub olduğu nəslin taleyi arasında da bir yaxınlıq olmuşdur. Məlum olur ki, belə bir cəza və ittihama hələ XIX əsrin əvvəllərində onun ulu babası-Bakının sonuncu xanı Hüseynqulu xan da məhkum edilmişdir. Nəslin qanlı tarixi 1806-cı ilin əvvəllərində çar generalı Sisiyanovun Bakını işğal etmək istədiyi zaman öldürülməsi ilə başlamışdır.

Bu hadisə sonralar Bakı əhalisi üçün böyük hadisələrə səbəb olur. Çarizmin işğalçı cəza dəstələri xalqı qılıncdan keçirir, Hüseynqulu xan vətəndən didərgin düşür. Ə.Müznib bu qanlı hadisələri ulu babası Hüseynqulu xana həsr etdiyi "Təəssürat", başlıqlı bu şeirində dərin hüznə yad etmiş, şeirin üzərində "Ulu babamı xatırlama" sözlərini yazmışdır. Sovet hakimiyyətindən əvvəl qələmə aldığı bir sıra yazılarında Əliabbas Müznibin çarizmin Azərbaycan xalqının başına gətirdiyi faciələri defələrlə yad etmişdir. 1919-cu ildə Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin bir illik yubileyi münasibətilə çap etdirdiyi məqaləsində o bu faciəli keçmiş-"Bir ərşdən ziyadə bir müddətin içində tökülən hesabsız qanların bahasına zalımların yedi-asibanəsindən öz edilən.." bir gün kimi xatırlayırdı. O, şəxsi arxivində saxlanılan, təxminən 1920-ci ilə aid qeydlərdən birində XIX əsrin əvvəllərində çarizmin Bakını işğal hadisələrini xalq ədəbiyyatından aldığı bir şeir parçasında bu cür təsvir edirdi:

Yürüdü qoşunu xanın iləri,
Görcək bunu ruslar çəkildi geri,
Düşmənlərdən təmizlədik şəhəri,
Bakı şəhri sevimli yurdumuzdur.

ardı gələn sayımızda

Yazı Ortaq Deyərlər İctimai Birliyinin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə yardımı ilə icra etdiyi "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi çərçivəsində milli dövlətçilik ideyalının təbliği" layihəsi əsasında dərc olunur